

Miljenka Grgić

POUČAK SLUŽITELJIMA RIJEČI U 2 TIM 1,6-14*
Lesson to the Servants of the Word in 2 TIM 1,6-14

UDK: 27-248.66
279.127:27-584.5

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno: 6/2020.

245
Služba Božja 3120.

Sažetak

Studija proučava Pavlov poticaj Timoteju u 2 Tim 1,6-24 pod vidom praktične pouke služiteljima Riječi. Prvi dio studije (1.) analizira literarni smještaj, strukturu i retoriku odlomka u 2 Tim 1,6-24 i detektira razloge uvjerljivosti fiktivnog poticaja, te izvodi poučke za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi: ona treba biti smještena u životni kontekst služitelja Riječi (1.1.) i utemeljena na detaljnoj ekspoziciji (1.2.) te uključivati kompleks spasonosnih činjenica, koje utječu na cjelokupnu osobnost služitelja Riječi (1.3.). Drugi dio studije (2.) analizira lik Timoteja u 2 Tim 1,6-14 i pokazuje da je on kao Pavlov nasljednik u jedincatoj službi dan kao model služiteljima Riječi, a ne crkvenim upraviteljima (2.1.). Analiza podsjetnika Timoteju u 2 Tim 1,6-8 otkriva osnovnu značajku autentičnog služitelja Riječi, koja ga razlikuje od formalnog služitelja i koja se očituje samo u situaciji navještaja osporavane Riječi. Autentični služitelj ima karizmu od Boga, te slijedi dinamiku Riječi i izlaže sebe poradi Riječi za spasenje drugih (2.2.2.). Formalni služitelj nema karizmu od Boga, te u navješčaju slijedi ljudsku logiku i sputava osporavanu Riječ (2.2.1.). U zaključku studije iznose se glavni rezultati i ukazuje na važnost crkvenog priznanja karizme Riječi, koje se može očitovati na razne načine, formalne i neformalne.

Ključne riječi: 2 Tim 1,6-14, ekshortacija, služitelj Riječi, karizma, Duh, polaganje ruku.

* Sintagmu „služitelj Riječi“ upotrebljavamo u širem smislu i pod njom podrazumijevamo sve osobe koje su na bilo koji način uključene u navješčaj Riječi ili se osjećaju pozvane navješćati Riječ u svome životnom kontekstu.

UVOD

Služenje Riječi nije lagana misija. To su iskusili svi kojima je ona povjerena. Služitelj Riječi trajno nailazi na otpor i prepreke, jer se Riječ koju naviješta protivi logici ovoga svijeta (usp. Iv 15,18-20). Trajno izložen protivštinama, služitelj Riječi katkada poput Jeremije zaželi počinuti, zašutjeti, zatvoriti vrata Riječi koja ga izlaže poteškoćama: „Doista, riječ mi Jahvina postade na ruglo i podsmijeh povazan. I rekoh u sebi: ‘Neću više na nj misliti niti ću govoriti u njegovo ime.’“ (Jer 20,8b-9aa). Takva šutnja, međutim, ne rađa željenim počinom, jer služitelj Riječi ne može šutjeti. On je zahvaćen dinamikom spasenja, iznutra je preobražen za služenje Riječi, te svaki pokušaj šutnje rađa u njemu nemir i nelagodu: „Al’ tada mi u srcu bi kao rasplamtjeli oganj, zapretan u kostima mojim. Trudio sam se suzdržati, ali nisam mogao.“ (Jer 20,8aβb).

Služitelj Riječi nema počinka. Kada govori, izlaže se napadima izvana; kada šuti, njegova se nutrina muči. Stoga je on na osobit način potrebit utješne i ohrabrujuće Riječi. Jedna takva snažna Riječ jest Pavlov poticaj Timoteju u 2 Tim 1,6-14. Taj odlomak koristan je služiteljima Riječi na dva načina; on daje primjer uvjerljive ekshortacije kakva se može uputiti služiteljima Riječi, a u liku Timoteja nudi model autentičnog služitelja Riječi. U ovom radu osvjetlat ćemo ta dva aspekta. U prvom dijelu promotrit ćemo smještaj, strukturu i retoriku odlomka u 2 Tim 1,6-14 te izvući poučke za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi (1.), a u drugom ćemo se zaustaviti na liku Timoteja kao modelu autentičnog služitelja Riječi (2.).

1. PRIMJER EKSHORTACIJE SLUŽITELJIMA RIJEČI U 2 TIM 1,6-14

Odlomak u 2 Tim 1,6-14 formalno je i sadržajno kompleksan; sadržava i ekshortativne i ekspozitivne sekcije u kojima se spominju različite teme. Unatoč formalnoj kompleksnosti, većina tumača slaže se da je 2 Tim 1,6-14 primarno ekshortativni odlomak¹. Kad je riječ o glavnoj temi pak, mišljenja se razilaze. Jedni

¹ To neki egzegeti ističu u nazivu odlomka. Primjerice, „Ekshortazione a una testimonianza coraggiosa secondo l’esempio di Paolo“, Helmut MERKEL, *Le lettere pastorali. La seconda lettera a Timoteo*, Paideia, Brescia, 1997., 76; „Ekshortazione a una testimonianza coraggiosa e alla costanza nella fede“, Lorenz OBERLINER, *Le Lettere Pastorali. La seconda lettera a Timoteo*, Paideia, Brescia, 1999., 50.

izdvajaju teme patnje i srama (2 Tim 1,8.12)², drugi teme evanđelja (2 Tim 1,8-10) i pologa (2 Tim 1,12.14)³, a treći su neodlučni⁴. Po našem mišljenju, u fokusu 2 Tim 1,6-14 jest Timotejeva specifična služba, koja se spominje odmah na početku odlomka („karizma od Boga“, r. 6a) i koja integrira sve navedene teme. U 2 Tim 1,6-14 Timoteju je povjereno naviještanje *evanđelja* i čuvanje *pologa*, što podrazumijeva *patnju* i otvara pitanje *srama*. Budući da Timotejeva služba jest služba Riječi i budući da su sve teme u 2 Tim 1,6-14 podređene poticaju na vršenje te službe, odlomak možemo nazvati *Poticaj na služenje Riječi*.

1.1. Poučak smještaja odlomka u 2 Tim 1,6-14

Poticaj u 2 Tim 1,6-14 predstavlja jasno zaokruženu cjelinu, te ga neki egzegeti izdvajaju kao zasebni i neovisni odlomak unutar Druge Timoteju⁵. Drugi pak uočavaju veze s bližim kontekstom i vide u 2 Tim 1,6-14 manji dio neke šire literarne cjeline⁶. Obje skupine tumača imaju ispravna zapažanja, no izvode

² „Call to Suffer without Shame“, William D. MOUNCE, *Pastoral Epistles*, Nelson Publishers, Nashville, 2000., 473; „Paul as a Model of Patient Suffering“, Luke T. JOHNSON, *The First and Second Letter to Timothy. A New Translation with Introduction and Commentary*, Doubleday, New York, 2001., 344. Usp. „Thanksgiving and Exhortation: ‘Do not be ashamed’“ (2 Tim 1,3-14), Jouette M. BASSLER, *1 Timothy, 2 Timothy, Titus*, Abingdon, Nashville, Tennessee, 1996., 126-127.

³ „The Power of the Gospel and Responsibility for It“, Charles K. BARRETT, *The Pastoral Epistles*, Clarendon, Oxford, 1963., 92-93; „Miscellaneous admonitions to hold to the traditions“, James D. MILLER, *The Pastoral Letters as Composite Documents*, University Press, Cambridge, 1997., 100.

⁴ Ta se neodlučnost očituje u kompleksnim nazivima odlomka. Primjerice, „Ermunterung zu unerschrockener Zeugnisabgabe im Bewußtsein der Berufung und im Wissen um den Sinn des Leidens für das Evangelium, wie es der gefangene Paulus erträgt“, Norbert BROX, *Die Pastoralbriefe. 1 Timotheus. 2 Timotheus. Titus*, Pustet, Regensburg, 1989., 228; „Leidensbereiter Zeugendienst und Bewahrung des anvertrauten Gutes“, Alfons WEISER, *Der Zweite Brief an Timotheus*, Benziger, Zürich, 2003., 101.

⁵ Primjerice, Raymond F. COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus. A Commentary*, Westminster John Knox, Louisville, Kentucky, 2002., 186, vidi u 2 Tim 1,6-14 jedan od četiri glavna i neovisna poticaja u Drugoj Timoteju (2 Tim 1,6-14; 2,1-7; 2,22-26; 3,10-17), a MERKEL, *Lettere pastorali*, 74-82, slijedeći formalne kriterije pisma, izdvaja 2 Tim 1,6-14 kao prvu cjelinu korpusa pisma nakon *proemio* u 2 Tim 1,3-5 i prije osobne note u 2 Tim 1,15-18.

⁶ Širu cjelinu nalazi se, primjerice, u 2 Tim 1,6-18 (2 Tim 1,6-14.15-18, BARRETT, *Pastoral Epistles*, 92; Paul M. ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, 2010., 157) ili u 2 Tim 1,6-2,13 (2 Tim 1,6-14.15-18; 2,1-13, Gordon D. FEE, *1 and 2 Timothy, Titus*, Hendrickson Publishers, Peabody, Massachusetts, 1988., 225; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 100).

odveć radikalne zaključke. Po našem mišljenju, poticaj u 2 Tim 1,6-14 jest zasebni odlomak, no taj odlomak smješten je u širi, pripadajući kontekst, a s odlomcima u okruženju ne tvori literarnu, nego retoričku cjelinu u širem smislu riječi.

Zaokruženost i izdvojenost odlomka u 2 Tim 1,6-14 očituju ponajprije argumentativni pomaci u 2 Tim 1,6.15. Na početku odlomka nalazimo izraz δι' ἧν αἰτίαν – „zbog toga razloga“ (r. 6)⁷, koji uspostavlja metaliterarnu vezu između 2 Tim 1,3-5 i 2 Tim 1,6-14⁸, a istodobno signalizira prijelaz na drugu razinu argumentacije. Po završetku odlomka nalazimo apel οἶδας τοῦτο – „Znaš ovo...“ (r. 15), koji ostavlja po strani ono što je prethodno rečeno i usmjerava čitateljevu pozornost na ono što slijedi. Argumentativne pomake u 2 Tim 1,6.15 prate i promjene glagolskih oblika u 2 Tim 1,5-6.14-15; nakon indikativa u r. 5 prelazi se na infinitiv s vrijednošću imperativa u r. 6⁹, a nakon imperativa u r. 14 na indikativ u r. 15. Zaokruženost sekcije u 2 Tim 1,6-14 potvrđuje i inkluzija; govor o „Duhu“ „u nama“ doziva u pamet govor o „Duhu“ koji je dan „nama“ (πνεῦμα, ἡμῶν, rr. 7.14).

Formalni aspekti pisma podupiru zaključak da je 2 Tim 1,6-14 zasebna sekcija. U 2 Tim 1,1-5 nalaze se *prescriptio* (rr. 1-2) i *proemio* (rr. 3-5), nakon čega se očekuje korpus pisma. Početak korpusa pisma u antici bio je označen prijelazom na glavnu temu, koja se uvodila ili nekom formulom ili apelom adresatu. Tu praksu slijedi i Pavao u svojim pismima¹⁰, a autor Pastoralnih poslanica u mnogočemu imitira Pavla. Zahvalu u 2 Tim 1,3-5 slijedi apel adresatu u 2 Tim 1,6, što indicira da tu počinje korpus pisma¹¹. Nakon poticaja u 2 Tim 1,6-14 uočava se druga

⁷ Izraz δι' ἧν αἰτίαν – „zbog kojega razloga“ (usp. Lk 8,47; Dj 22,24) u 2 Tim 1,6.12 ima značenje izraza διὰ τὴν αἰτίαν – „zbog toga razloga“. Usp. Friedrich BLASS – Albert DEBRUNNER, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, Paideia, Brescia, ²1997., § 293., n. 12.

⁸ Činjenice opisane u 2 Tim 1,3-5, tj. emotivne veze Pavla i Timotejeve obitelji, razlog su Pavlove odluke da uputi poticaj Timoteju u 2 Tim 1,6-14.

⁹ Vidi bilješku br. 22.

¹⁰ Usp. John L. WHITE, „New Testament Epistolary Literature in the Framework of Ancient Epistolography“, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* (II. 25.2), H. Temporini – W. Haase (ur.), de Gruyter, Berlin, 1984., 1736, 1743–1744.

¹¹ To prepoznaje većina tumača, koja izdvaja 2 Tim 1,6-14 kao zasebnu cjelinu ili sekciju. Vidi bilješke br. 5, 6. WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 102, priznaje da korpus pisma počinje u r. 6, ali istodobno uočava neke neobične poveznice, koje bi sugerirale da 2 Tim 1,6-14 spada u *proemio*; u r. 6 nalazi se konsekutivni izraz δι' ἧν αἰτίαν, a u r. 12 eshatološki klimaks, koji je uobičajen u Pavlovu *proemio* i koji nedostaje u rr. 3-5. Po našem mišljenju, te poveznice nisu znak

formalna promjena. U 2 Tim 1,15-18 stoji osobna nota, kakve su bile uobičajene u pismima antike i kakvu nalazimo u 2 Tim 4,9-18. Osobne note jasno se razlikuju od ekshortativnih odlomaka, kojima pripada 2 Tim 1,6-14. Formalno, dakle, odlomak u 2 Tim 1,6-14 odvojen je od cjelina koje ga okružuju u 2 Tim 1,3-5.15-18. Međutim, kada se pogleda sadržaj tih cjelina, uočavaju se neke snažne retoričke i metaliterarne poveznice.

Tvrđnje u 2 Tim 1,3-5 očituju da *proemio* služi kao *captatio benevolentiae* prije poticaja u 2 Tim 1,6-14¹². U 2 Tim 1,3-5 Pavao spominje obiteljske i duhovne veze koje ga snažno vežu uz Timoteja, čime budi u Timoteju ozračje povjerenja i spremnost na slušanje onoga što slijedi. S druge strane, događaji u 2 Tim 1,15-18 otkrivaju da osobna nota služi kao motivacija s primjekom nakon poticaja u 2 Tim 1,6-14¹³. U 2 Tim 1,6-14 od Timoteja se traži da se ne srami Pavla, nego s njim podnosi zlo poradi evanđelja, a nota u 2 Tim 1,15-18 donosi analogni primjer vjernosti Pavlu; Onezifor se nije sramio Pavla i nije ga napustio kao svi ostali. Pavlova krizna situacija i Oneziforov primjer motiviraju Timoteja, Pavlova duhovnoga srodnika, da se solidarizira s Pavlom, slijedeći njegove poticaje u 2 Tim 1,6-14.

Iz literarnog smještaja poticaja u 2 Tim 1,6-14 da se izvesti prva pouka za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi, a to je da nju treba iznositi u životnom kontekstu služitelja Riječi. Njihova služba utjelovljena je u konkretni život i predstavlja konkretne izazove, te će pobude koje nisu ukorijenjene i smještene u život percipirati kao bezlična i apstraktna moraliziranja.

1.2. Poučak strukture odlomka u 2 Tim 1,6-14

Kompleksnost odlomka u 2 Tim 1,6-14 dopušta različite strukture, pa egzegeti u njemu nalaze tri, četiri ili pet manjih

da 2 Tim 1,6-14 spada u *proemio*, nego znak retoričkog jedinstva između dviju različitih cjelina u 2 Tim 1,3-5.6-14.

¹² COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus*, 190, opaža da je pisac ovdje mogao slijediti Pavla, koji nekad rabi *proemio* kao *captatio benevolentiae*.

¹³ Na retoričkom jedinstvu dviju različitih cjelina u 2 Tim 1,6-14.15-18 inzistira ju FEE, *1 and 2 Timothy*, 235-237; BROX, *Pastoralbriefe*, 237-239; BASSLER, *1 Timothy, 2 Timothy, Titus*, 126-127; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 100; ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, 157, 166-168.

sekcija¹⁴ i pri tom slijede različite kriterije¹⁵. Za ovu studiju važna je argumentativna dinamika u 2 Tim 1,6-14, pa ćemo razraditi strukturu odlomka polazeći od sintakse.

Pod sintaktičkim vidom u 2 Tim 1,6-14 mogu se izdvojiti četiri zasebne sekcije: 2 Tim 1,6-8.9-11.12.13-14. Prva sekcija u 2 Tim 1,6-8 sastoji se od rečenica koje su kauzalno povezane (γάρ, r. 7; οὖν, r. 8). Čestica γάρ na početku r. 7 signalizira da tvrdnje u r. 7 utemeljuju poticaj iznesen u prethodnom r. 6¹⁶. Konsekutivni veznik οὖν na početku r. 8 uvodi poticaj, koji je utemeljen na tvrdnjama u r. 7 i koji rekapitulira poticaj u r. 6¹⁷.

Druga sekcija u 2 Tim 1,9-11 naslanja se nominalno na prethodnu; glagolski oblici u r. 9ab povezani su sa zadnjom riječi u r. 8, „Bog“, koja je subjekt tih oblika. Međutim, nakon te početne veze u rr. 8bβ-9αα, sekcija u rr. 9-11 brzo se odvaja od prethodne sekcije specifičnom sintaksom, himničkim stilom i razrađenom strukturom¹⁸. 2 Tim 1,9-11 predstavlja dugi narativni period od šest participijnih i jedne relativne rečenice, koje su tako poveza-

¹⁴ Pri tom postoje i varijacije između onih tumača koji u odlomku nalaze isti broj manjih sekcija: 2 Tim 1,6-7.8-12.13-14 (Marshall); 2 Tim 1,6-8.9-11.12-14 (Oberlinner); 2 Tim 1,6-7.8-12.13.14 (Mounce); 2 Tim 1,6-8.9-10.11-12.13-14 (Weiser); 2 Tim 1,6-7.8.9-10.11-12.13-14 (Collins); 2 Tim 1,6-7.8.9-11.12-13.14 (Stöger).

¹⁵ Primjerice, OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 51–52, polazi od odnosa u odlomku i nalazi tri sekcije u koncentričnoj strukturi: A: Odnos Pavla i Timoteja (rr. 6-8) – B: Ispovjedna sekcija (rr. 9-11) – A': Odnos Pavla i Timoteja (rr. 12-14). WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 102–104, promatra odlomak pod komunikacijskim vidom i nalazi četiri sekcije u hijastičkoj strukturi: A: Poticaj (rr. 6-8) – B: Tvrdnje o Bogu (rr. 9-10) – B': Tvrdnje o Pavlu (rr. 11-12) – A': Poticaj (rr. 13-14). Alois STÖGER, „Die Würzel priesterlichen Lebens (2 Tim 1,6-14)“, *Theologisch-praktische Quartalschrift*, 136 (1988.), 252–256, polazi od tema u odlomku i nalazi pet sekcija u koncentričnoj strukturi: AA': rr. 6-7.14 – izvanjski krug koji govori o primljenim darovima i zadaćama koje treba izvršiti pomoću Duha; BB': rr. 8.12-13 – unutarnji krug koji govori o patnjama koje treba nadvladati Božjom snagom; C: rr. 9-11 – centralna sekcija koja govori o Božjem spasonosnom djelu.

¹⁶ O upotrebi čestice γάρ u Pastoralnim poslanicama vidi S. H. LEVINSOHN, „Some Constraints on Discourse Development in the Pastoral Epistles“, *Discourse Analysis and the New Testament. Approaches and Results*, S. E. Porter – J. T. Reed (ur.), Sheffield Academic, Sheffield, 1999., 319–320.

¹⁷ Konstrukcija u kojoj se veznik οὖν nalazi nakon materijala koji uvodi čestica γάρ uobičajena je u Pastoralnim poslanicama i u njoj rečenica s veznikom οὖν ima dvije uloge: izvodi zaključak iz rečenice s česticom γάρ i rekapitulira rečenicu koja prethodi rečenici s česticom γάρ. Usp. LEVINSOHN, *Discourse Development*, 328–330.

¹⁸ Progresivni paralelizam u 2 Tim 1,9-10 detaljno opisuje Howard I. MARSHALL, *A Critical and Exegetical Commentary on the Pastoral Epistles*, T & T Clark, Edinburgh, 1999., 701.

ne da se na kraju svake druge rečenice spominje subjekt sljedećih rečenica. Na kraju druge rečenice spominje se „milost“ (r. 9d), koja je subjekt treće i četvrte rečenice (rr. 9c-10a); na kraju treće rečenice spominje se „Krist Isus“ (r. 10a), koji je subjekt pete i šeste rečenice (r. 10bc); a na kraju šeste rečenice spominje se „evanđelje“ (r. 10c) na koje se odnosi iduća relativna rečenica (r. 11).

Treća sekcija u 2 Tim 1,12 uvedena je pomoću konsekutivnog izraza δι' ἧν αἰτίαν, koji uspostavlja metaliterarnu vezu s r. 11¹⁹, a istodobno ukazuje na novu razinu argumentacije. Odijeljenost od prethodne sekcije potvrđuje adverbijalni καί, koji slijedi kauzalni izraz δι' ἧν αἰτίαν, a koji obično stoji između nepovezanih rečenica ili rečeničnih dijelova²⁰. Sekcija u 2 Tim 1,12 predstavlja argumentativnu cjelinu, koja se sastoji od triju dijelova (ἀλλά, r. 12b; γάρ, r. 12c). Suprotni veznik ἀλλά u r. 12b ukazuje na element iznenađenja s obzirom na prethodnu tvrdnju u r. 12a, a čestica γάρ u r. 12c uvodi kompleksno obrazloženje iznenađujućeg ponašanja u r. 12b.

Četvrta sekcija u 2 Tim 1,13-14 jasno je odijeljena od prethodne sekcije u 2 Tim 1,12. Nije s njom povezana gramatički ni na koji način, a karakteriziraju je i različiti glagolski oblici, oni zapovjedni. Rečenice u 2 Tim 1,13-14 povezane su asindetonom, što očituje paralelna struktura dvaju redaka²¹: oba retka sastoje se od zapovjedne rečenice, obje rečenice karakterizira inverzija, tj., počinju objektom u akuzativu, i obje opisuju slične radnje, „držati“ (r. 13) i „čuvati“ (r. 14).

Četiri sekcije 2 Tim 1,6-8.9-11.12.13-14 imaju dvostruki karakter. Prvom i zadnjom sekcijom kao glavni glagolski oblici dominiraju imperativi (5x, rr. 6.8.13-14)²², a drugom i trećom participi (6x, rr. 9-10) i indikativi (6x, rr. 11-12). Dominacija specifičnih glagolskih oblika očituje da prva i zadnja sekcija imaju ekshortativni, a druga i treća ekspozitivni karakter. Prema tome,

¹⁹ Događaj opisan u r. 11, Pavlovo postavljanje u službu evanđelja, razlog je Pavlove patnje u fiktivnom svijetu poslanice. Za kauzalni izraz δι' ἧν αἰτίαν vidi bilješku br. 7.

²⁰ Usp. LEVINSOHN, *Discourse Development*, 327.

²¹ O upotrebi asindetona u Pastoralnim poslanicama vidi LEVINSOHN, *Discourse Development*, 330-333.

²² U r. 6 nema glagolskog oblika imperativa, ali tu stoji infinitiv koji je dodan glavnom glagolu i izražava želju. Usp. BLASS – DEBRUNNER, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, § 392., br. 1 (n. 5).

odlomak ima dinamičnu hijastičku strukturu: Poticaji (rr. 6-8) – Izlaganje (rr. 9-11) – Izlaganje (r. 12) – Poticaji (rr. 13-14).

Kvantitativno gledano, u 2 Tim 1,6-14 prevladava ekspozi- zicija. Dvije unutarnje ekspoziitivne sekcije vidljivo su duže od vanjskih ekshortativnih sekcija. Osim toga, i u ekshortativnim sekcijama uočava se ekspoziitivni interes. U centru prve ekshortativne sekcije stoji tvrdnja (r. 7), koja utemeljuje poticaje u okruženju (rr. 6.8; vidi navedeno). K tomu, svi poticaji i ključni pojmovi objašnjeni su prijedložnim izrazima²³, relativnim rečenicama, genitivima i atributima²⁴, a iz tih se objašnjenja daju izvesti značajne tvrdnje.

Ako se gleda dinamika odlomka, u 2 Tim 1,6-14 dominira ekshortacija. Prvo, odlomak započinje i završava ekshortativnim sekcijama (rr. 6-8.13-14), koje su povezane leksički i sadržajno. Obje govore o Duhu koji se nalazi u Pavlu i Timoteju (πνεῦμα, ἡμῖν, rr. 7.14) i obje predstavljaju Pavla kao onoga koji je Timoteju posredovao službu i nauku („po polaganju *mojih* ruku“, r. 6; „koje si od *mene* čuo“, r. 13). Te sličnosti između prve i zadnje sekcije sugeriraju da se pisac u zadnjoj sekciji vraća na ono što je tražio na početku. Zadnja sekcija, međutim, konkretnija je i preciznija od prve. U prvoj se nalaze općeniti poticaji, raspirivanja- nje karizme (r. 6) i podnošenje zla s Pavlom za evanđelje (r. 8), a u zadnjoj konkretni zahtjevi, držanje Pavlovih riječi (r. 13) i čuvanje Pavlova pologa (r. 14).

Drugo, dvije unutarnje ekspoziitivne sekcije u 2 Tim 1,9-11.12 stavljene su u službu prve ekshortativne sekcije. Sekcija u 2 Tim 1,9-11 nominalno se naslanja na izraz „prema snazi Boga“ na kraju prve sekcije (r. 8bβ) i ilustrira Božju snagu tijekom cijele povijesti spasenja. Na taj način, izlaganje u 2 Tim 1,9-11 podupire ekshortaciju u 2 Tim 1,6-8. Sekcija u 2 Tim 1,12 leksički je vezana uz prvu sekciju. Obje započinju istim kauzalnim izrazom (δι’ ἧν αἰτίαν, rr. 6.12), obje govore o patnji i sramu (συγκακοπαθέω, r. 8; πάσχω, r. 12; ἐπαισχύνομαι, rr. 8.12) te Božjoj snazi (δύναμιν θεοῦ, r. 8; δυνατός, r. 12). Te veze sugeriraju da je ekspoziitivna u 2 Tim 1,12 u službi ekshortacije u 2 Tim 1,6-8.

²³ „po polaganju *mojih* ruku“ (r. 6); „prema snazi Božjoj“ (r. 8); „u vjeri i ljubavi“ (r. 13); „po Duhu Svetomu“ (r. 14).

²⁴ „karizma *Božja*“, „*koja* je u tebi“, „polaganje *mojih* ruku“ (r. 6); „svjedočanstvo *Gospodina našega*“, „mene, *sužnja njegovu*“, „snaga *Božja*“ (r. 8); „*zdrave* riječi“, „*koje* si od mene čuo“, „ona u Kristu Isusu“ (r. 13); „*dobar* polog“, „*koji* *prebiva* u nama“ (r. 14).

Kvantitativna dominacija ekspozicije u 2 Tim 1,6-14 i njezina podređenost ekshortaciji, koja dominira u globalnoj dinamici odlomka, pokazuju da autor nastoji biti precizan u izlaganju kako bi bio uvjerljiv u ekshortaciji. Drugim riječima, njegov je imperativ uvjerljiv jer je detaljno obrazložen i utemeljen na indikativu. Iz toga se može izvesti druga pouka za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi, a to je da nju treba temeljiti na detaljnoj ekspoziciji. Služitelji Riječi vični su argumentiranju i logičkom zaključivanju, te će teško slijediti poticaje koji nisu dobro utemeljeni.

1.3. Poučak biblijske retorike u 2 Tim 1,6-14

Poticaj u 2 Tim 1,6-14 pokazuje neke elemente grčke retorike, tj. nagovaranje i odgovaranje te apeliranje na razum, osjećaje i moralnu svijest²⁵. Međutim, retorika koja dominira i koja se provlači cijelim odlomkom jest biblijska retorika, preciznije, podsjećanje na Božja spasonosna djela.

Govor o Božjim spasonosnim djelima prisutan je u svim četirima sekcijama, ali je osobito izražen u drugoj (2 Tim 1,9-11). Ta sekcija naslanja se na izraz „prema snazi Boga“ (r. 8bβ) i ilustrira Božju snagu, nabrajajući Božja spasonosna djela u dalekoj i daljoj prošlosti: Bog je spasio ljude prema planu spasenja koji je zasnovao prije vremena i ostvario u povijesti u Kristovu događaju²⁶.

Početak i kraj druge sekcije (rr. 9ab.10c-11) opisuju spasonosne događaje koji su ili vremenski bliski ili uzročno-posljedično vezani sa sadašnjošću u okolnim redcima iz prve i treće sekcije (rr. 8.12): Pavao i Timotej uključeni su u navještaj evanđelja (rr. 8.12), koji je inauguriran Kristovim ukazanjem Pavlu (rr. 10c-11) i kojim Bog poziva i spašava ljude (r. 9ab)²⁷. Te veze pokazuju da je navještaj evanđelja dio povijesti spasenja koju izvodi moćni Bog (rr. 8bβ.12c), što očituje važnost Timotejeve službe. Timotej je poput Pavla Božji suradnik i akter spasonosne povijesti.

²⁵ Usp. Mark HARDING, *Tradition and Rhetoric in the Pastoral Epistles*, Peter Lang, New York, 1998., 187–194, 195–209.

²⁶ Usp. Andrew Y. LAU, *Manifest in Flesh. The Epiphany Christology of the Pastoral Epistles*, Mohr Siebeck, Tübingen, 1996., 126–130.

²⁷ Tvrdnje o Bogu koji poziva i spašava u 2 Tim 1,9ab odnose se na poziv pri navještaju evanđelja, a drugi dio Kristova pojavka u 2 Tim 1,10c, koji spominje evanđelje kao sredstvo života, na Kristovo ukazanje Pavlu. Usp. Miljenka GRGIĆ, „Sadržajni odmak i metodološka vjernost. Pavlov model čuvanja predaje prema Drugoj Timoteju“, *Služba Božja*, 60 (2020.) 1, 34–35, 43.

Spomen Božjeg spasonosnog djelovanja u sadašnjosti (rr. 8.12) okružuju poticaji i tvrdnje koji se referiraju na Božje spasonosno djelovanje u bliskoj prošlosti (rr. 6-7.13-14). Tu se spominju Božja spasonosna djela kojima je Timotej uveden u dinamiku spasenja i učinjen akterom povijesti spasenja. Bog je Timoteju dao karizmu (r. 6), očitovanja Duha potrebna za službu Riječi (rr. 7.14; usp. 2.2.2.2.), a Pavao ga je poučio (r. 13) i javno priznao njegovu karizmu polaganjem ruku (r. 6; usp. 2.1.). Spomen tih spasonosnih događaja pokazuje da je Timotej primio iznimne darove. Dana mu je karizma koju nemaju drugi i primio je očitovanja Duha koja se ne daju svima i nije ga poučavao bilo tko, nego osoba koju je sam Bog postavio u službu evanđelja.

Spominjanje Božjih spasonosnih dijela u 2 Tim 1,6-14 prilagođeno je ekshortativnoj dinamici odlomka. Imperativi u zadnjoj sekciji (2 Tim 1,13-14) konkretiziraju poticaje iz prve sekcije (2 Tim 1,6-8; usp. 1.2.) i predstavljaju ključni element cijelog odlomka. Te konkretne imperATIVE pisac iznosi na kraju zato što su iznimno zahtjevni. Prema 2 Tim 13-14 Timotej treba čuvati Pavlove riječi i Pavlov polog, tj. nauku²⁸, a Pavlova situacija u 2 Tim 1,15-18 otkriva da vjernost Pavlu znači progon i osamljenost. Stoga pisac ostavlja zahtjevne imperATIVE za kraj (2 Tim 1,13-14) i na njih postupno priprema Timoteja kroz prve tri sekcije (2 Tim 1,6-8.9-11.12).

Spomen spasonosnih Božjih djela u prve tri sekcije utječe na Timotejevu savjest, svijest i emocije. Spasonosna Božja djela iz Timotejeve bliske prošlosti u 2 Tim 1,6-8 bude u Timoteju svijest odgovornosti. Budući da su mu dani iznimni darovi i povjereno važno poslanje, koje uvodi ljude u dinamiku spasenja, on to ne može i ne smije zanemariti (usp. r. 6); njegova je služba časna i dostojna svake patnje (usp. r. 8)²⁹. Drugo, ključni događaji iz povijesti spasenja u 2 Tim 1,9-11 dokazuju Božju moć, a iz toga Timotej može izvesti relevantan zaključak. Ako je Bog kroz povijest dokazao svoju moć i ostvario svoj spasonosni plan, onda će on kao Božji suradnik nadvladati sve poteškoće (usp. r. 8bβ). Treće, primjer Pavla patnika u 2 Tim 1,12 utječe na Timotejeve osjećaje. Pavao je predstavljen kao model pravog učitelja, koji živi

²⁸ O sadržajima Pavlova pologa vidi GRGIĆ, *Sadržajni odmak i metodološka vjernost*, 46-50.

²⁹ BASSLER, *1 Timothy, 2 Timothy, Titus*, 130-131, opaža da se u 2 Tim 1,8-12 uspostavljaju nove kategorije časti. O funkciji jezika srama i patnje vidi JOHN-SON, *First and Second Letter to Timothy*, 357-359.

ono što traži od svog učenika i koji svoju vrijednost dokazuje u patnji³⁰. On susreće poteškoće dok služi evanđelju, ali se ne srami (πάσχω, ἐπαισχύνομαι, r. 12a), nego ima na umu Božje djelovanje u povijesti spasenja i pouzdaje se u moćnog Boga (οἶδα γὰρ, r. 12c). Primjer Pavla patnika motivira Timoteja da se solidarizira i jednakim pouzdanjem u Boga založi za evanđelje (usp. r. 8).

Nakon što je iznošenjem Božjih spasonosnih djela u 2 Tim 1,6-8.9-11.12 ojačao Timotejevo pouzdanje u Boga i probudio u njemu odgovornost i raspoloživost za vršenje poslanja, u 2 Tim 1,13-14 pisac iznosi konkretne i zahtjevne imperitive: Timotej treba držati Pavlove riječi i čuvati Pavlov polog. Timotej zna da se na taj način izlaže protivštinama, ali sada je spreman izložiti se. Izlaganje Božjih spasonosnih djela u 2 Tim 1,6-12 ojačalo je u njemu pouzdanje u moćnog Boga i to pouzdanje zasjenjuje sve protivštine³¹.

Retorika odlomka u 2 Tim 1,6-14 daje nekoliko pouka za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi. Prvo, u 2 Tim 1,6-14 pisac je najprije stvorio u Timoteju ozračje pouzdanja u Boga i raspoloživost za vršenje poslanja, a tek onda pred njega stavio konkretne, zahtjevne imperitive. Slično treba postupati kod poticaja služiteljima Riječi. Ako se zahtjevni imperativi stavljaju pred njih dok su oni usredotočeni na poteškoće i kolebaju oko vršenja poslanja, to ih može još više pokolebati. Drugo, u 2 Tim 1,6-14 služenje Riječi povezano je s poviješću spasenja. Služba Riječi dio je povijesti spasenja i ta perspektiva omogućuje služiteljima Riječi da sagledaju vlastitu situaciju na ispravan način. U povijesno-spasenjskom kontekstu dolazi do izražaja važnost službe Riječi, a poteškoće koje prate tu službu i opterećuju služitelje ispadaju iz fokusa kao sekundarna okolnost. Treće, u 2 Tim 1,6-14 iznesene su činjenice iz povijesti spasenja koje su relevantne za cjelokupnu osobnost služitelja Riječi, tj. savjest, svijest i emocije. Služitelji Riječi primili su iznimnu službu i iznimne darove, ali time nisu postali nadljudi. Oni su iznimni ljudi i na djelovanje ih može potaknuti samo kompleks spasonosnih činjenica koje zadiru u sve razine njihove osobnosti.

³⁰ O helenističkim modelima, kojima se mogao inspirirati pisac kod predstavljanja Pavlova lika, vidi HARDING, *Tradition and Rhetoric*, 119–121, 141–142.

³¹ Važnost teme povjerenja u 2 Tim 1,3-14 opaža BASSLER, *1 Timothy, 2 Timothy, Titus*, 134–135.

2. MODEL AUTENTIČNOG SLUŽITELJA RIJEČI U 2 TIM 1,6-14

Lik Timoteja u Drugoj Timoteju ima specifičnu literarno-teološku funkciju. Ovdje Timotej nije samo primarni adresat pisma, kao što je slučaj kod drugih dviju Pastoralnih poslanica, nego ima ključnu ulogu u fiktivnom svijetu poslanice. Druga Timoteju formulirana je kao Pavlovo oporučno pismo Timoteju³² i komunikativna struktura ograničena je na razgovor između Pavla i Timoteja³³. Od samoga početka Timoteju je dano posebno mjesto među Pavlovim učenicima. Prema naglavku pisma Timotej nije samo „pravi sin“, tj. istinski učenik – naslov kojim su oslovljeni Timotej i Tit u drugim dvjema Pastoralnim poslanicama (γνησίῳ τέκνῳ, 1 Tim 1,2; Tit 1,4) – nego „ljubljeni sin“ (ἀγαπητῷ τέκνῳ, 2 Tim 1,2), tj. osoba od posebnog Pavlova povjerenja. Posebni odnos Pavla i Timoteja vidi se i u *proemio* (2 Tim 1,3-5), gdje prevladavaju motivi prijateljskih pisama (sjećanje, čežnja, zajedništvo)³⁴. Specifični Timotejev status izranja i u korpusu pisma. Druge dvije Pastoralne poslanice opisuju Timoteja i Tita kao nadglednike različitih lokalnih crkava (usp. 1 Tim 1,3; Tit 1,5) i nude ih kao modele crkvenim upraviteljima. Druga Timoteju predstavlja Timoteja kao Pavlova nasljednika, kojem je oporučno povjerena Pavlova nauka, i nudi ga kao model služiteljima Riječi³⁵. Ta literarno-teološka funkcija Timotejeva lika osobito dolazi do izražaja u ekshortativnim odlomcima od kojih je prvi u 2 Tim 1,6-14. Model autentičnog služitelja Riječi tu je detaljno ocrtan u uvodnom podsjetniku Timoteju na vršenje službe u 2 Tim 1,6-8.

³² O literarnim specifičnostima Druge Timoteju u odnosu na druge dvije Pastoralne poslanice te njezinu oporučnom karakteru vidi Michael WOLTER, *Die Pastoralbriefe als Paulustradition*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1998., 140–156, 222–235; COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus*, 181–185.

³³ U drugim dvjema Pastoralnim poslanicama nalaze se elementi trostruke komunikacijske strukture, tj. obraćanje trećoj strani preko posrednika (Pavao – Timotej/Tit – zajednica).

³⁴ Usp. WOLTER, *Pastoralbriefe*, 202–214.

³⁵ Usp. HARDING, *Tradition and Rhetoric*, 148; WOLTER, *Pastoralbriefe*, 121–125, 214–222; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 126. Vidi 2 Tim 1,6-8.13-14; 2,1-2.22-26; 3,10-11.14-15; 4,1-2.5.

2.1. Autentični služitelj Riječi ima karizmu (2 Tim 1,6)

Na početku odlomka u 2 Tim 1,6-14 Timotej se potiče da „raspiruje karizmu Božju“³⁶ koju je primio Pavlovim polaganjem ruku (r. 6). Timotejeva karizma često se naziva ministerijalnom karizmom zato što je Timotej odgovorna osoba u Crkvi i zato što mu je karizma posredovana polaganjem ruku, gestom koja se prakticirala kod ministerijalnog ređenja³⁷. Po našem mišljenju, govor o ministerijalnoj karizmi stavlja pogrešni naglasak i ne izražava bit Timotejeve karizme. Naime, koncepcija karizme u Pastoralnim je poslanicama vezana samo uz Timoteja (1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6).

Termin χάρισμα pisac je preuzeo od Pavla³⁸, koji je njime označavao različite darove kojima je Bog obdario pojedince za dobro Crkve³⁹. Na toj liniji genitiv u izrazu τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ u 2 Tim 1,6 treba shvatiti kao genitiv podrijetla, „karizma od Boga“⁴⁰. Isto tako, na liniji Pavlova shvaćanja karizmi kao „očitovanja Duha na korist“ (ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον, 1 Kor 12,7) može se zaključiti da Timotejeva karizma uključuje „Duha snage, ljubavi i razbora“ koga mu je dao Bog (2 Tim 1,7; usp. 2.2.2.2.)⁴¹.

Prema 2 Tim 1,6 karizma je posredovana Timoteju Pavlovim polaganjem ruku (διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου – „po polaganju mojih ruku“)⁴², a prema 1 Tim 1,14 ona mu je dana „po proroštvi-

³⁶ Termin χάρισμα znači milosni „dar“, ali ovdje preferiramo posuđenicu „karizma“, jer ona otkriva pavlovsku pozadinu i specifično značenje termina u 2 Tim 1,6.

³⁷ Vidi, primjerice, Ernesto DELLA CORTE, „Carisma e Ministeri nelle Lettere Pastoralì“, *Il deposito della fede. Timoteo e Tito*, G. De Virgilio (ur.), Edizioni Dehoniane, Bologna, 1998., 184–191; OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 54–55; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 107–108; ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, 158–159.

³⁸ U NZ termin χάρισμα nalazimo kod Pavla (Rim 1,11; 5,15-16; 6,23; 11,29; 12,6; 1 Kor 1,7; 7,7; 12,4.9.28.30-31; 2 Kor 1,11), u Pastoralnim poslanicama koje pripadaju pavlovskoj tradiciji (1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6) te u Prvoj Petrovoj poslanici (1 Pt 4,10), čiji autor poznaje Pavlovu tradiciju.

³⁹ Usp. Marinko VIDOVIĆ, „Pavlovo korigiranje korintskog shvaćanja karizmi (1 Kor 12-14)“, *Crkva u svijetu*, 35 (2000.) 3, str. 256–278.

⁴⁰ U 1 Kor 12,4-6 Pavao veže „karizme“ uz Duha, „službe“ uz Gospodina, a „djelovanja“ uz Boga. Međutim, u istom kontekstu dodaje da je Bog onaj „koi izvodi sve u svima“ (r. 6b), a kad nabroja karizme u 1 Kor 12,28-30, kaže da Bog postavlja u Crkvi ljude s pojedinim karizmama (r. 28).

⁴¹ Tako i TWOMEY, *Pastoral Epistles*, 118.

⁴² Većina tumača slaže se da prijedlog διὰ ima instrumentalni smisao. Neki egzegeti, manje uvjerljivo, brane tezu da prijedlog διὰ označava okolnosti (vidi bilješke br. 45, 52).

ma“ (διὰ προφητείας; usp. 1 Tim 1,18) i ruke je položio prezbiterij⁴³. Dva teksta veoma su slična⁴⁴, pa većina tumača misli da opisuju isti događaj i nastoje poravnati razlike⁴⁵ ili ih objasniti literarnim karakterom Druge Timoteju⁴⁶. Protivno mišljenju većine M. Wolter opaža da Pavlovo polaganje ruku u 2 Tim 1,6 ima posebnu literarnu funkciju unutar Druge Timoteju, koju treba uvažiti, te tražiti paralele u analognim kontekstima, a ne u 1 Tim 4,14. Paralelu Pavlovu polaganju ruku na Timoteja Walter pronalazi u Mojsijevu polaganju ruku na Jošuu (Br 27,18-23; Pnz 34,9)⁴⁷.

Po našem mišljenju, gestu u 2 Tim 1,6 treba interpretirati na Wolterovoj liniji neovisno o tome opisuju li 2 Tim 1,6 i 1 Tim 4,14 jedan te isti ili dva različita događaja⁴⁸. 2 Tim 1,6-7 ima nekoliko sličnosti s tekstovima koji opisuju Mojsijevo postavljanje Jošue za nasljednika⁴⁹. U Br 27,18-23 Bog nalaže Mojsiju da uzme k sebi Jošuu, „koji ima duha u sebi“ i položi na njega ruke (r. 18) te da mu preda dio „svoje časti“, tj. vlasti kako bi ga Izraelci slušali (r. 20). U Pnz 31,1-8, u kontekstu oporučnoga govora, Mojsije izvodi Jošuu pred Izraelce i potiče ga da se ne boji,

⁴³ Većina egzegeta uzima termin πρεσβυτέριον u smislu „prezbiterij“, odnosno „vijeće staraca“ (usp. Lk 22,6; Dj 22,5). Međutim, nije isključeno značenje „starješinstvo“, koje označava časni rang starješine i može se odnositi i na skupinu i na pojedinca. Usp. Joachim JEREMIAS, „Πρεσβυτέριον außerchristlich bezeugt“, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft*, 48 (1957), 127–132.

⁴⁴ U oba teksta nalazimo iste ključne termine i fraze (χάρισμα; ἐν σοί; διὰ; ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν) te sličan poticaj Timoteju na njegovanje karizme, tj. da je ne zanemaruje (ἀμελέω, 1 Tim 4,14) i da je raspiruje (ἀναζωπυρέω, 2 Tim 1,6).

⁴⁵ Primjerice, MARSHALL, *Pastoral Epistles*, 697, interpretira prijedlog διὰ u 2 Tim 1,6 pomoću prijedloga μετά u 1 Tim 4,14 i drži da διὰ nije instrumentalni, nego ukazuje na okolnosti. BARRETT, *Pastoral Epistles*, 93, misli da je Pavao u 1 Tim 4,14 uključen u koncept prezbiterija, a JOHNSON, *First and Second Letter to Timothy*, 345, da dva teksta opisuju dvije različite geste u kontekstu istog događaja.

⁴⁶ Druga Timoteju, koja ima više osobni karakter, opisivala bi isti događaj iz Pavlove perspektive. Tako, primjerice, OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 55–57; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 108–109.

⁴⁷ WOLTER, *Pastoralbriefe*, 218–222.

⁴⁸ Gesta polaganja ruku bila je raširena u judaizmu i mogla je imati različite konotacije. Usp. Cesare MARCHESELLI CASALE, *Le Lettere Pastorali. Le due Lettere di Timoteo e la Lettera a Tito*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 1995., 643–647. O različitim implikacijama geste svjedoče i različiti novozavjetni tekstovi (Mk 16,18; Dj 6,6; 8,17–18; 19,12.17; Heb 6,2). U Pastoralnim poslanicama, uz 1 Tim 1,14; 2 Tim 1,6, gesta se spominje još u 1 Tim 5,22, gdje se potiče Timotej da ne polaze ruke prebrzo.

⁴⁹ Usp. Sean C. MARTIN, *Pauli Testamentum. 2 Timothy and the Last Words of Moses*, Gregorian & Biblical Press, Roma, 1997., 23–29.

nego nastupi hrabro (rr. 7-8). U Pnz 34,9 pisac konstatira da je Jošua bio „ispunjen duhom mudrosti“ i da je Mojsije na njega položio ruke, pa ga je narod slušao. Sličnosti s našim tekstom u 2 Tim 1,6-7 jesu očite. U oba slučaja – Mojsija i Jošue te Pavla i Timoteja – nalazimo kontekst oporuke, dva aktera obdarena istim duhovnim sposobnostima (πνεῦμα, Br 27,18 (LXX); 2 Tim 1,7; usp. 2.2.2.2), čin polaganja ruku, poticaj na vršenje službe, te motive snage (ἀνδρίζομαι, ἰσχύω, Pnz 31,7 (LXX); δύναμις, 2 Tim 1,7) i bojažljivosti (δειλιάω, Pnz 31,8 (LXX); δειλία, 2 Tim 1,7). Te sličnosti snažno sugeriraju da je Pavlovo polaganje ruku na Timoteja u 2 Tim 1,6 inspirirano Mojsijevim polaganjem ruku na Jošuu te da ima isto značenje⁵⁰. Bog je Timoteja obdario Duhom koji je potreban za vršenje Pavlove službe⁵¹, a Pavao ga je službeno postavio za svog nasljednika polaganjem ruku⁵². Dakle, u 2 Tim 1,6 ne radi se o uobičajenoj ministerijalnoj karizmi niti o polaganju ruku kod ministerijalnog ređenja, kojim je Timotej postavljen za nadglednika lokalnih Crkava⁵³. Pavlovim polaganjem ruku Timotej je određen za Pavlova nasljednika i povjerena mu je posebna i jedincata karizma, ona Pavlova⁵⁴.

Prema 2 Tim 1,11 Pavao je postavljen za „navjestitelja“, „apostola“ i „učitelja“ evanđelja⁵⁵. Sada se Pavao našao u zatočeništvu⁵⁶ i očekuje smrt (2 Tim 4,6), pa potiče Timoteja, koji je od Boga primio ista očitovanja Duha i koga je prethodno odredio za svog nasljednika (2 Tim 1,6-7), da iskorači i preuzme ulogu služitelja Riječi. Tu službu pisac prikladno označava terminom χάρισμα. Pavao karizmama naziva različite darove i službe koji

⁵⁰ Tako WOLTER, *Pastoralbriefe*, 218–222, i COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus*, 196–197.

⁵¹ TWOMEY, *Pastoral Epistles*, 118, opaža da se Timotejevu karizmu treba vezati uz dar Duha u 2 Tim 1,7b. Usp. 1 Kor 12,4.7.

⁵² Budući da je Timotej primio karizmu prije polaganja ruku, FEE, *1 and 2 Timothy*, 226, 234, sugerira da prijedlog δία u 2 Tim 1,6 nije instrumentalni, nego ukazuje na okolnosti. Po našem mišljenju, δία može biti instrumentalni, jer je polaganjem ruku Timotej i službeno postao Pavlov nasljednik.

⁵³ Moguće je da je to bilo originalno značenje geste u 1 Tim 4,14 (usp. 1 Tim 1,3; Tit 1,5) i da je to originalno značenje kasnije modificirano novim tumačenjem geste u 2 Tim 1,6.

⁵⁴ Slično zapaža Jay TWOMEY, *The Pastoral Epistles Through the Centuries*, Wiley-Blackwell, Chichester, United Kingdom – Malden, Massachusetts, 2009., 117.

⁵⁵ O Pavlovoj službi u Drugoj Timoteju i značenju triju termina u 2 Tim 1,11 vidi GRGIĆ, *Sadržajni odmak i metodološka vjernost*, 43–46.

⁵⁶ Na Pavlovo zatočeništvo upućuju, između ostalog, termini δέσμιος – „sužanj“ u 2 Tim 1,8 i ἄλλοσις – „okovi, zatočeništvo“ u 2 Tim 1,16.

su dani pojedincima na dobro zajednice⁵⁷, a Timotejeva služba jedincata je i ima spasonosnu narav i svrhu. Ona je nastavak Pavlove službe evanđelju, koja je ukorijenjena u spasonosnom Kristovu pojavku (2 Tim 1,10)⁵⁸ i uvodi ljude u dinamiku spase-nja (2 Tim 1,9ab.10c-11)⁵⁹.

Kontekst Pavlove oporuke i Timotejeva nasljeđa otkriva pozitivno značenje poticaja na „raspirivanje karizme“ (2 Tim 1,6). Taj poticaj inspirira se slikom raspirivanja vatre (ἀναζωπυρέω > ἀνά – „na, uz/gore“ + ζωπυρέω – „zapaliti“), koja može imati i pozitivne i negativne konotacije. Budući da prefiks ἀνα- dodaje glagolu osnove ζωπυρέω ideju rasta i budući da infinitiv prezenta (ἀναζωπυρεῖν, r. 6) ukazuje na radnju koja traje⁶⁰, neki tumači misle da se pisac inspirira negativnom slikom ugašene vatre te implicira da Timotej zanemaruje službu⁶¹. Takvo čitanje naizgled podupire i poticaj Timoteju da ne „zanemaruje karizmu“ u 1 Tim 4,14. Međutim, fiktivni svijet Druge Timoteju – zatočeni Pavao u očekivanju smrti piše oporučno pismo svom nasljedniku Timoteju – sugerira da se pisac u 2 Tim 1,6 inspirira pozitivnom slikom paljenja vatre⁶² te implicira preuzimanje službe⁶³. Upotreba infinitiva prezenta (ἀναζωπυρεῖν), koji označava radnju koja traje, ne protivi se toj interpretaciji; preuzimanje službe jest djelomično svršena radnja, koja podrazumijeva dugotrajno vršenje službe.

⁵⁷ U 1 Kor 12,4-6 Pavao razlikuje „karizme“ od „službi“ i „djelovanja“, no sve ih zajedno spominje u listama karizmi (1 Kor 12,7-11.28-30), pa se može izvesti da je pojam „karizme“ širi pojam koji uključuje „službe“ i „djelovanja“. Usp. VIDOVIĆ, *Pavlovo korigiranje korintskog shvaćanja karizmi*, 265–272.

⁵⁸ Spasonosna narav prvog Kristova dolaska u 2 Tim 1,10 naglašena je upotrebom termina ἐπιφάνεια – „pojavak“, koji je označavao spasonosne intervencije, a koji se drugdje koristi isključivo za drugi Kristov dolazak. Usp. Dieter LÜHRMANN, „Epiphaneia. Zur Bedeutungsgeschichte eines griechischen Wortes“, *Tradition und Glaube. Das frühe Christentum in seiner Umwelt*, G. Jeremias (ur.), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1971., 185–199.

⁵⁹ Vidi bilješku br. 27.

⁶⁰ Usp. BLASS – DEBRUNNER, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, § 338.

⁶¹ Tako, primjerice, ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, 158.

⁶² Srodna imenica τὸ ζῶπυρος označava ugarke prvotno u pozitivnom smislu iskre i sredstva za paljenje vatre. Usp. Stjepan SENC, *Grčko-hrvatski rječnik*, Naprijed, Zagreb, 1988., sub ζωπυρέω. MOUNCE, *Pastoral Epistles*, 476, opaža da je upotreba glagola ἀναζωπυρέω u 2 Tim 1,6 umjesto jednostavnog ζωπυρέω mogla biti potaknuta aliteracijom s prethodnim glagolom ἀναμυμήσκω. Osim toga, treba primijetiti da jednostavni glagol ζωπυρέω ne bi bio prikladan za objekt u pitanju („karizma“) za razliku od složenog glagola ἀναζωπυρέω (usp. raspirivanje duha u Post 45,27; 1 Mak 13,7).

⁶³ Slično, FEE, *1 and 2 Timothy*, 226; TWOMEY, *Pastoral Epistles*, 118.

Na pozitivno značenje metafore „raspirivanja“ upućuje i upotreba glagola ἀναμυμήσκω – „podsjetiti“ s infinitivom, koja očituje da poticaj u 2 Tim 1,6 nije zahtjev, nego podsjetnik⁶⁴. U 1 Tim 4,14 pisac upotrebljava imperativ prezenta glagola ἀμελέω, „Ne zanemaruj karizmu...“, koji je logičan u fiktivnom svijetu Prve Timoteju; Timotej ima karizmu, predodređen je za službu, ali još nije došlo vrijeme da je preuzme i vrši, pa ga Pavao potiče da je njeguje (usp. 1 Tim 4,13.15). U Drugoj Timoteju nastupile su nove okolnosti, te Pavao sada „podsjeća“ Timoteja da je došlo vrijeme da nastupi u službi za koju je predodređen.

Sve u svemu, prema 2 Tim 1,6 služba Riječi nije profesija i služenje Riječi nije umijeće koje se može steći, nego karizma. Služitelj Riječi obdaren je posebnim očitovanjima Duha i iznutra je preobražen u služitelja Riječi. Ta karizma ne daje se pojedincu radi pojedinca, nego radi dobra Crkve. Stoga, da bi ona Crkvi uistinu mogla biti od koristi, Crkva je treba prepoznati, priznati i dati joj prostor za djelovanje.

2.2. Autentični služitelj slijedi dinamiku Riječi (1 Tim 1,7-8)

Model autentičnog služitelja Riječi detaljno je ocrtan u 2 Tim 1,7-8. Dva retka inspirirana su Pavlovim tvrdnjama u Rim 1,16; 8,15⁶⁵ i čine smislenu cjelinu; konsekutivni veznik οὐν (r. 8a) i gramatički paralelizam (*a*: οὐ (r. 7a) – *b*: ἀλλά (r. 7b) – *a*': μή (r. 8a) – *b*': ἀλλά (r. 8b)) očituju da su paralelne negativne odnosno pozitivne tvrdnje i poticaji u 2 Tim 1,7-8 međusobno povezani. Pomoću formulacije οὐ/μή (rr. 7a.8a) – ἀλλά (rr. 7b.8b) i indika-

⁶⁴ William A. RICHARDS, *Difference and Distance in Post-Pauline Christianity. An Epistolary Analysis of the Pastorals*, Peter Lang, New York, 2002., 113, 130, prepoznaje u 2 Tim 1,6 jednu od formula podsjećanja u Drugoj Timoteju. Na važnost glagola ἀναμυμήσκω ukazuje i STÖGER, *Wurzel priesterlichen Lebens*, 252. On opaža da taj glagol daje ton cijelom odlomku u 2 Tim 1,6-14, te ga naziva „anamnema“ umjesto uobičajenog „apel, poticaj“.

⁶⁵ 2 Tim 1,7 podsjeća na Rim 8,15 tematski i strukturalno, te većina egzegeta priznaje da se radi o svjesnom preuzimanju. Usp. WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 64–66, 104–105; OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 59. Sličnost između Rim 1,16 i 2 Tim 1,8 manje je zapažena, ali je neosporna. U oba teksta nalazimo iste termine i izraze (ἐπαισχύνομαι, εὐαγγέλιον, δύναμις θεοῦ) te slične tvrdnje (nijekanje srama poradi evanđelja, djelovanje Božje snage pri navještanju evanđelja), a razlike su minorne i u skladu s kontekstom.

tiv i imperativ služitelja Riječi ocrtani su na negativnoj pozadini onoga što služitelj Riječi nije i ne čini⁶⁶.

2.2.1. Formalni služitelj sputava osporavanu Riječ (2 Tim 1,7a.8a)

Prema 2 Tim 1,7a.8a loše služenje Riječi očituje se u stavu „srama“ (ἐπαισχύνομαι, r. 8a), koji je primjeren „duhu bojažljivosti“ (πνεῦμα δειλίας, r. 7a)⁶⁷.

Kao objekt srama najprije se navodi „svjedočanstvo o našem Gospodinu“, tj. evanđelja (r. 8aα)⁶⁸, a onda se dodaje Pavla, Kristova sužnja (r. 8aβ). U Pastoralnim poslanicama Pavao je jedini autoritet u izlaganju evanđelja i bitni je dio sadržaja evanđelja⁶⁹, pa se dva objekta srama u našem odlomku mogu integrirati u sintagmi „Pavlovo evanđelje“. Sram u 2 Tim 1,8 ne znači Timotejeve osjećaje o Kristu i Pavlu; sram tu znači javno distanciranje od Pavla i Pavlova evanđelja. U mlađim novozavjetnim tradicija-

⁶⁶ LEVINSOHN, *Discourse Development*, 325 opaža sljedeće: „When *ἀλλά* links a negative characteristic or proposition with a following positive one in the PE, both are equally significant.“ Tu je formulaciju pisac Pastoralnih poslanica preuzeo od Pavla (usp. Rim 8,15; 1 Kor 2,12).

⁶⁷ Tvrdnje o „bojažljivosti“ i „sramu“ u 2 Tim 1,7-8 često su se uzimale kao konstatacije, te se stvorila slika Timoteja kao plašljive i sramežljive osobe, koja je potisnula sliku Timoteja u Pavlovim poslanicama i Djelima apostolskim. Usp. BARRETT, *Pastoral Epistles*, 8–10; MERKEL, *Lettere pastorali*, 12–13. Tvrdnje u 2 Tim 1,7a.8a, međutim, nemaju deskriptivnu, nego retoričku narav. U ekshortativnom kontekstu one ne konstatiraju činjenice, nego služe kao retoričko sredstvo, kojim se nekoga navodi na određeno djelovanje. U antičkom odgoju optužba za „bojažljivost“ (δειλία) rabila se kao retoričko sredstvo da potakne na „hrabrost“ (ἀνδρεία). Usp. Christopher R. HUTSON, „Was Timothy Timid? On the Rhetoric of Fearlessness (1 Corinthians 16:10-11) and Cowardice (2 Timothy 1:7)“, *Biblical Research*, 42 (1997.), 58, 69–73. S druge strane, COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus*, 199, uočava sličnosti između 2 Tim 1,7-8 i vojne retorike; motivi „bojažljivosti“ (δειλία) i „snage“ (δύναμις) slično su se koristili u poticajima vojnicima pred bitku.

⁶⁸ Genitiv u izrazu τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν jest genitiv objektivni, a ne subjektivni (svjedočanstvo koje je dao Krist) ili genitiv prednosti (svjedočanstvo za Krista). Tako OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 63; WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 112; MOUNCE, *Pastoral Epistles*, 480. U prilog genitiva objektivnoga govori bliži kontekst, koji naglašava sadržaje evanđelja (2 Tim 1,8-10), te termin μαρτύριον, koji ima značenje termina εὐαγγέλιον. Na sinonimno značenje upućuje ista sinonimna upotreba u jedinjoj drugoj instanci termina μαρτύριον u Pastoralnim poslanicama (1 Tim 2,6c-7 ≈ 2 Tim 1,10c-11; usp. GRGIĆ, *Sadržajni odmak i metodološka vjernost*, 44, n. 59) te Pavlova tvrdnja u Rim 1,16, koja je inspirirala pisca u 2 Tim 1,8 (vidi bilješku br. 65) i koja navodi evanđelje kao objekt srama.

⁶⁹ Usp. GRGIĆ, *Sadržajni odmak i metodološka vjernost*, 43–46.

ma glagol *ἐπαισχύνομαι* – „sramiti se“ koristi se kao sinonim glagola *ἀρνέομαι* – „zanijekati“, odnosno antonim glagola *ὁμολογέω* – „isповjediti, priznati“⁷⁰. Sramiti se nekoga ili nečega znači javno prešutjeti ili zanijekati nečiju vrijednost i pripadnost nekome. U 2 Tim 1,8 takvo značenje srama podupire upotreba glagola *ἐπαισχύνομαι* u Rim 1,16, tekstu kojim se nadahnjuje poticaj u 2 Tim 1,8⁷¹, te u 2 Tim 1,12.16-17, gdje se donose pozitivni primjeri koji podupiru poticaj u 2 Tim 1,8⁷². U svjetlu tih paralela očito je da sramiti se evanđelja i Pavla u 2 Tim 1,8 znači javno se distancirati od Pavla i Pavlova evanđelja.

Javno distanciranje može se očitovati aktivno ili pasivno, tj. nijekanjem ili šutnjom, a način ovisi o nečijim motivima i razlozima. Kao povod sramu u našem odlomku naveden je *πνεῦμα δειλίας* – „duh bojažljivosti“ (2 Tim 1,7a.8a). Termin *δειλία* u antici suprotstavljao se terminu *ἀνδρεία* – „muževnost, hrabrost“ i ukazivao na uzmicanje pred poteškoćama⁷³. Taj termin u 2 Tim 1,7a sugerira da se pod sramom u 2 Tim 1,8a misli na pasivno distanciranje, na šutnju iz straha ili obzira.

Sve u svemu, prema 2 Tim 1,7a.8a služitelj Riječi nije primio Duha bojažljivosti i ne srami se, tj. ne šuti iz straha ili obzira. Taj opis onoga što služitelj Riječi nije i ne radi zapravo je opis formalnih služitelja Riječi koji nemaju karizmu. Formalni su služitelji obzirni i ne izgovaraju onu Riječ koju javnost ne cijeni i ne prihvaća. Formalni su služitelji bojažljivi i šute kada Riječ izaziva protivljenje, prijezir i osudu javnosti. Formalni služitelji nemaju karizmu, te govore i šute u skladu s normama javnoga mnijenja.

⁷⁰ Mk 8,38; Lk 9,26; Rim 1,16; 2 Tim 1,8.12.16; Heb 2,11; 11,16. Vidi upotrebu glagola *ὁμολογέω* i *ἀρνέομαι* u Mt 10,32-33 | Lk 12,8-9 (Q). Usp. WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 111.

⁷¹ Pavlova tvrdnja da se „ne srami“ evanđelja u Rim 1,16 sažima njegove tvrdnje o zalaganju za evanđelje u Rim 1,14-15. Prema tome, ne sramiti se evanđelja (r. 16) znači naviještati evanđelje (rr. 14-15). O vezi Rim 1,6 i 2 Tim 1,8 vidi bilješku br. 65.

⁷² U 2 Tim 1,12 Pavao kaže da se našao u poteškoćama poradi službe evanđelju (rr. 10c-11 ← *δι' ἧν αἰτίαν, πάσχω*, r. 12a), ali se „ne srami“ (*ἐπαισχύνομαι*, r. 12b), tj. ne posustaje. U 2 Tim 1,16-17 Onezifer se „nije sramio“ Pavlovih okova (r. 16), nego je posjetio Pavla (r. 17), tj. javno je stao uz Pavla. Glagol *ἐπαισχύνομαι* ne javlja se nigdje drugdje u Pastoralnim poslanicama i vjerojatno su sva tri odlomka inspirirana Pavlovom tvrdnjom u Rim 1,16.

⁷³ O upotrebi termina *δειλία* u sličnim kontekstima vidi bilješku br. 67.

2.2.2. Autentični služitelj izlaže sebe poradi Riječi (2 Tim 1,7b.8b)

Za razliku od formalnog služitelja Riječi, koji nema karizmu te govori i šuti prema normama javnoga mnijenja (2 Tim 1,7a.8a), autentični služitelj naviješta Riječ prema standardima Duha (2 Tim 1,7b.8b).

2.2.2.1. Autentični služitelj naviješta osporavanu Riječ (2 Tim 1,8ba)

Prema 2 Tim 1,8b autentični služitelj Riječi „podnosi zlo poradi evanđelja“. Ta tvrdnja nije općenita, nego podrazumijeva specifično zlo i patnju.

Pisac rabi glagol συγκακοπαθέω – „podnositi zlo skupa s, sa“, koji se javlja samo dva puta u NZ; u 2 Tim 1,8 i 2 Tim 2,3. U osnovi toga glagola jest glagol κακοπαθέω, koji upućuje na postojanje nekog zla (κακόν – „zlo“) koje treba podnositi (παθέω – „patiti“), a prefiks συν- dodaje relacijski smisao. Prefiks συν- ne odnosi se na dativ koji slijedi glagol, τῷ εὐαγγελίῳ, nego na Pavla, koji je prethodno spomenut (r. 8aβ)⁷⁴. Dativ τῷ εὐαγγελίῳ neupitno je dativ prednosti; evanđelje uvodi ljude u dinamiku spasenja i vrijedno je zalaganja⁷⁵. Prema tome, 2 Tim 1,8b govori o podnošenju zla koje podnosi i Pavao i koje je korisno evanđelju. Narav patnje dodatno objašnjava formulacija μή – ἀλλά u 2 Tim 1,8, koja podnošenje zla s Pavlom (r. 8b) suprotstavlja sramu zbog evanđelja i Pavla (r. 8a). Stav „srama“ podrazumijeva javno distanciranje od Pavla i Pavlova evanđelja (usp. 2.2.1.), što sugerira da suprotan stav, tj. „podnošenje zla s Pavlom“ konkretno znači solidariziranje s Pavlom, naviještanjem Pavlova evanđelja⁷⁶.

⁷⁴ To potvrđuje upotreba glagola συγκακοπαθέω u 2 Tim 2,3, gdje nema dativa nakon glagola, pa je očito da se prefiks συν- odnosi na osobe spomenute u prethodnom retku, tj. ili na Pavla (vjerojatnije) ili na Timotejeve buduće suradnike.

⁷⁵ Interpretaciju dativa kao dativa prednosti u 2 Tim 1,8 potvrđuje 2 Tim 1,12, gdje su kauzalno povezani Pavlova patnja i služba evanđelju (rr. 10c-11 ← δι' ἧν αἰτίαν, πάσχω, r. 12a).

⁷⁶ Martin DIBELIUS – Hans CONZELMANN, *The Pastoral Epistles. A Commentary on the Pastoral Epistles*, Hermeneia, Philadelphia, 1972., 98, opažaju da se poticaj na solidariziranje s Pavlom provlači kroz cijelo pismo (2 Tim 1,8.12; 2,3-13; 3,10-12; 4,5-8). Giuseppe DE VIRGILIO, „Aspetti e profili della solidarietà nelle Lettere Pastorali“, *Il deposito della fede. Timoteo e Tito*, G. De Virgilio (ur.), Edizioni Dehoniane, Bologna, 1998., 209–210, vidi u 2 Tim 1,8 izvrstan primjer duhovne solidarnosti; solidarnost s Pavlom u patnji za evanđelje u konačnici je solidarnost sa zajednicom, čijem dobru služi naviještanje evanđelja.

Da „podnošenje zla“ u 2 Tim 1,8 konkretno znači „naviještanje Pavlova evanđelja“ sugerira i upotreba glagola osnove *κακοπαθέω*. I taj se glagol u NZ javlja samo dva puta u Drugoj Timoteju, a odnosi se jednom na Pavla i jednom na Timoteja. U 2 Tim 2,9 Pavao govori o svom evanđelju („prema mom evanđelju“, r. 8b) i kaže da „zbog njega podnosi zlo“ (*ἐν ᾧ κακοπαθῶ*, r. 9), a u 2 Tim 4,5 Pavao potiče Timoteja da „podnosi zlo“ i objašnjava taj poticaj u terminima službe naviještanja: „Podnosi zlo, djelo izvrši blagovjesničko, služenje svoje posve ispuni!“ Taj poticaj na vršenje službe Pavao u nastavku objašnjava činjenicom da je njegovo služenje došlo kraju (*Ἐγὼ γὰρ*, 2 Tim 4,6).

Upotreba izraza „podnositi zlo poradi evanđelja“ umjesto izraza „naviještati Pavlovo evanđelje“ smislena je i opravdana zato što je Pavlovo evanđelje bilo osporavano i izazivalo je protivljenje⁷⁷. Pavao se zbog *svog* evanđelja našao u situaciji progona i osamljenosti (2 Tim 1,8.12.15-18; 4,9-18). Prema tome, 2 Tim 1,8 ne uspostavlja nužnu vezu između evanđelja i patnje, kako se često zaključuje⁷⁸, nego govori o specifičnoj situaciji naviještanja protivne i osporavane Riječi.

Kod služenja Riječi zlo se ne podnosi uvijek; služenje Riječi spasonosna je služba i često se u potpunosti očituje kao radosni događaj. Kod služenja Riječi zlo se podnosi kada se naviješta protivna i osporavana Riječ i tu se dokazuje autentični služitelj Riječi. Osporavana Riječ izlaže služitelja Riječi protivljenju i osamljenosti; neistomišljenici mu se protive, a istomišljenici, suradnici i prijatelji, zbog tih se protivljenja distanciraju i napuštaju ga (usp. 2 Tim 1,15-18). Unatoč tomu, autentični služitelj Riječi ne zadržava u sebi osporavanu Riječ, nego je naviješta bilo to „zgodno ili nezgodno“ (*ἐὐκαίρως ἀκαίρως*, 2 Tim 4,2).

⁷⁷ Usp. GRGIĆ, *Sadržajni odmak i metodološka vjernost*, 50–51.

⁷⁸ Polazeći od uske veze patnje i evanđelja u 2 Tim 1,8.12, tumači obično izvode zaključak o njihovoj nužnoj povezanosti. Vidi, primjerice, Philip H. TOWNER, „The Portrait of Paul and the Theology of 2 Timothy. The Closing Chapter of the Pauline Story“, *Horizons in Biblical Theology*, 21 (1999.) 1, 151–157. Međutim, ono što većina tumača previđa jest činjenica da se u Drugoj Timoteju ne govori o evanđelju općenito, nego o specifičnom Pavlovu evanđelju, koje je bilo osporavano.

2.2.2.2. Autentični služitelj slijedi norme Duha (2 Tim 1,7b.8bβ)

Autentični služitelj Riječi naviješta osporavanu Riječ *κατὰ δύναμιν θεοῦ* – „prema Božjoj snazi“. Paralelna struktura u 2 Tim 1,7-8 očituje da se pod „Božjom snagom“ (*δύναμις*, r. 8b) podrazumijeva „Duh snage, ljubavi i razbora“ (*δύναμις*, r. 7b)⁷⁹.

Prijedlog *κατά* predstavlja „Božju snagu“ ponajprije kao normu djelovanja, manje kao instrument nadvladavanja poteškoća⁸⁰. Kod naviještanja protivne Riječi služitelj Riječi nastupa u skladu s primljenim Duhom „snage, ljubavi i razbora“ (r. 7b). Tvrdnja o daru Duha u 2 Tim 1,7 inspirira se Pavlovim tvrdnjama o daru Duha u Rim 8,15; 1 Kor 2,12, ali različito kvalificira stvarnost Duha, jer se referira na različite primatelje. Pavao govori o „Duhu posinstva“ (Rim 8,15) i „Duhu od Boga“ (1 Kor 2,12) u svim kršćanima, a 2 Tim 1,7 ima u vidu samo navjestitelje evanđelja, Pavla i Timoteja⁸¹. Oni su kao i svi kršćani primili Duha (usp. „Duh Sveti koji prebiva u nama“, 2 Tim 1,14), ali se u njima isti Duh očituje na specifičan način. Oni su primili karizmu služitelja Riječi, „Duha snage, ljubavi i razbora“ (r. 7b). U toj kompleksnoj karizmi Duh snage koristi provotno služiteljima Riječi, a Duh ljubavi i razbora njegovim slušateljima⁸².

Prvi dar, *δύναμις* – „snaga“, ujedno je i glavni dar. To je očitost iz formulacije *μή – ἀλλά* u 2 Tim 1,7, gdje je prva i prava suprotnost „bojažljivosti“ upravo „snaga“, te iz prijedložne fraze „prema Božjoj snazi“ u r. 8bβ, koja sva tri dara u paralelnom r. 7b predstavlja kao Božju „snagu“⁸³. Suprotstavljanje termina *δειλία* – „bojažljivost“ i *δύναμις* – „snaga“ u 2 Tim 1,7 očituje da se pod Duhom snage ne podrazumijeva sposobnost činjenja čudesa (usp. *δύναμις*, 1 Kor 12,10.28.29), nego hrabrost i odvaž-

⁷⁹ Slično zapaža ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, 160. FEE, *1 and 2 Timothy*, 226, primjećuje da 2 Tim 1,7 ne govori o duhovnim sposobnostima, nego o očitovanjima Duha (usp. 1 Kor 12,7), što u prijevodu treba naznačiti velikim slovom, „Duh“.

⁸⁰ Prijedlog *κατά* s akuzativom ukazuje primarno na normu. Usp. Walter BAUER – Frederick W. DANKER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago, 32000., *sub κατά*, B.

⁸¹ Blži kontekst, koji govori o službi te odnosu Pavla i Timoteja, sugerira da se zamjenica *ἡμῶν* – „nama“ u 2 Tim 1,7a odnosi na Pavla i Timoteja. Jednako drže FEE, *1 and 2 Timothy*, 226; BROX, *Pastoralbriefe*, 229; OBERLINNER, *Seconda lettera a Timoteo*, 59–60.

⁸² To dobro opaža WEISER, *Zweite Brief an Timotheus*, 109–110.

⁸³ U cijelom Pastoralnom korpusu termin *δύναμις* javlja se još samo u 2 Tim 3,5, gdje se govori o snazi pobožnosti.

nost (ἀνδρεία)⁸⁴. Duh snage važan je služiteljima Riječi, jer se oni trebaju zalagati za Riječ pred mnoštvom slušatelja, a osobito im je potreban kada treba naviještati protivnu i osporavanu Riječ.

Duhu snage dodani su Duh ljubavi i razbora, koji očituju da snaga služitelja Riječi nije proizvoljna ni tiranska⁸⁵. U Pastoralnom korpusu o ljubavi se govori ponajviše u odnosu na služitelje Riječi. Od deset instanci termina ἀγάπη – „ljubav“ osam je vezano uz Pavla, Timoteja i druge učitelje; služitelji Riječi ljubav su primili (1 Tim 1,14; 2 Tim 1,7) i pozvani su iskazati ljubav (1 Tim 1,5; 4,12; 6,11; 2 Tim 1,13; 2,22; 3,10)⁸⁶. Spomen ljubavi u 2 Tim 1,13 otkriva da iskazivanje ljubavi služitelja Riječi ne znači ljubazni i ugodni govor (usp. 2 Tim 4,3), nego istiniti govor⁸⁷. Služitelj Riječi drži „zdrave“ riječi „u vjeri i ljubavi u Kristu Isusu“ (2 Tim 1,13)⁸⁸, tj. vjerno i odano naviješta spasonosnu istinu⁸⁹.

Naviještanje spasonosne istine modelira treći dar, σοφρονισμός – „razbor“. U Pastoralnim poslanicama razbor je shvaćen na liniji helenističke etike i popularne filozofije kao

⁸⁴ Slično promišlja ZEHR, *1 & 2 Timothy, Titus*, 159.

⁸⁵ To zapaža BARRETT, *Pastoral Epistles*, 94.

⁸⁶ Dvije preostale instancije termina ἀγάπη nalaze se u kontekstu govora o ženama (1 Tim 2,15) i starcima (Tit 2,2).

⁸⁷ O važnosti zdrave nauke u Pastoralnim poslanicama vidi Paolo IOVINO, „Il deposito della fede e la sana dottrina“, *Il deposito della fede. Timoteo e Tito*, G. De Virgilio (ur.), Edizioni Dehoniane, Bologna, 1998., 167–169.

⁸⁸ Pozicija fraze ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ u 2 Tim 1,13 ne očituje jasno njezinu funkciju u rečenici. Stoga je jedni vežu uz glagol ἀκούω, koji joj neposredno prethodi, drugi uz glagol ἔχω koji stoji na početku r. 13, a treći uz glagol φυλάσσω u r. 14. Zadnje tumačenje nije vjerojatno, jer glagol φυλάσσω prati drugi prijedložni izraz. Blizina s glagolom govori u prilog prvog tumačenja, no drugo tumačenje ima više smisla unatoč udaljenosti glagola ἔχω. Naime, glagol ἔχω glavni je glagol u r. 13; njime se izražava zahtjev Timoteju, a pisac redovito objašnjava svoje zahtjeve. Vežu s glagolom ἔχω brane DIBELIUS – CONZELMANN, *Pastoral Epistles*, 105; MARSHALL, *Pastoral Epistles*, 714.

⁸⁹ Izuzev instance u 2 Tim 1,7, termin ἀγάπη uvijek se pojavljuje u istom kontekstu s terminom πίστις – „vjera“. Nalazimo ih zajedno u izrazu „vjera i ljubav“ (1 Tim 1,14; 2 Tim 1,13), u istom kontekstu s nekom trećom kreposti (ljubav, savjest, vjera, 1 Tim 1,5; vjera, ljubav, posvećivanje s razborom, 1 Tim 2,15; vjera, ljubav, postojanost, Tit 2,2) te u listama kreposti (1 Tim 4,12; 6,11; 2 Tim 2,22; 3,10). Zbog takve upotrebe Philip H. TOWNER, *The Goal of Our Instruction. The Structure of Theology and Ethics in the Pastoral Epistles*, Sheffield Academic, Sheffield, 1989., 165–166, drži da su vjera i ljubav videne kao temelj svih kreposti te da je izraz „vjera i ljubav“ sintetičan izraz za kršćansku egzistenciju.

osnovna sposobnost življenja u skladu s vlastitim statusom⁹⁰. Stoga se o razboru govori često i spominje ga se u odnosu na različite osobe i skupine u Crkvi⁹¹. Razbor se očituje različito kod ljudi različitih uloga i statusa. U 2 Tim 1,7 Duh razbora dan je služitelju Riječi i razbor se pokazuje u njegovu govoru⁹². Služitelj Riječi snažno naviješta spasonosnu istinu, ali nije neuviđavan, nego nastupa razborito, tj. iznosi Riječ na pravi način i u pravo vrijeme, kako bi ona doprla do slušatelja i urodila plodom.

Sve u svemu, prema 2 Tim 1,7b.8b autentični služitelj Riječi ne uzmiče pred naviještanjem protivne i osporavane Riječi, nego je naviješta (snaga), a pri navještaju nalazi načine da Riječ dopre do slušatelja (razbor) i da ih spasi (ljubav).

ZAKLJUČAK

Pavlov poticaj Timoteju u 2 Tim 1,6-14 dio je fiktivnog svijeta Druge Timoteju, ali namijenjen je stvarnim adresatima. Stoga je pisac nastojao formulirati uvjerljivu ekshortaciju i u tome je uspio; odlomak i danas uvjerava i ohrabruje služitelje Riječi. Naša je studija otkrila neke značajke odlomka u 2 Tim 1,6-14 zbog kojih je fiktivni poticaj uvjerljiv i osvijetlila je model autentičnog služitelja Riječi koji je ocrtan u liku Timoteja.

U prvom dijelu studije (1.) promatranje literarnog smještaja, strukture i retorike odlomka u 2 Tim 1,6-14 detektiralo je razloge uvjerljivosti fiktivnog poticaja i iznjedrilo nekoliko poučaka za formuliranje ekshortacije služiteljima Riječi. Poticaj Timoteju u 2 Tim 1,6-14 pokazao se uvjerljiv zato što ga autor smješta u Timotejev životni kontekst (1.1.), zato što ekshortaciju temelji

⁹⁰ Usp. Lorenz OBERLINNER, „Öffnung zur Welt oder Verrat am Glauben? Hellenismus in den Pastoralbriefen“, *Der neue Mensch in Christus. Hellenistische Anthropologie und Ethik im Neuen Testament*, J. Beutler (ur.), Herder, Freiburg, 2001., 158–162.

⁹¹ Pisac Pastoralnih poslanica spominje razbor u kontekstu govora o upraviteljima i učiteljima (1 Tim 3,2; Tit 1,8; 2 Tim 1,7), starcima i staričama (Tit 2,2.5), ženama (1 Tim 2,9.15; Tit 2,4), mladićima (Tit 2,6) i ljudima općenito (Tit 2,12), a pri tom se koristi bogatim rječnikom iz korijena *σφρο-*: dvama glagolima, *σφρονίζω* (Tit 2,4) i *σφρορέω* (Tit 2,6), dvjema imenicama, *σφρονομός* (2 Tim 1,7) i *σφροσύνη* (1 Tim 2,9.15), pridjevom *σώφρων* (1 Tim 3,2; Tit 1,8; 2,2.5) te prilogom *σφρόνως* (Tit 2,12).

⁹² U 2 Tim 1,7 COLLINS, *1 & 2 Timothy and Titus*, 198, povezuje razbor uz sposobnost diskrecije i dobrog prosuđivanja, što je bio slučaj u politici i administraciji, jer promatra Timoteja kao crkvenog upravitelja. Međutim, u Drugoj Timoteju Timotej nije prvotno crkveni upravitelj, nego Pavlov nasljednik i služitelj Riječi (usp. 2.1.).

na detaljnoj ekspoziciji (1.2.) i zato što vodi računa o cjelokupnoj Timotejevoj osobnosti (1.3.). Prije nego će iznijeti završne, konkretne i zahtjevne imperativne, pisac iznosi niz spasonosnih činjenica koje zadiru u sve razine Timotejeve osobnosti, tj. savjest, svijest i emocije. Te činjenice osvjetljaju povijesno-spasenjsku perspektivu iz koje se vidi važnost službe Riječi i stvaraju u Timoteju ozračje pouzdanja u Boga, svijest odgovornosti i raspoloživost za vršenje poslanja unatoč poteškoćama.

Kod formuliranja poticaja služiteljima Riječi trebalo bi slijediti slične korake. Prvo, ekshortaciju bi trebalo smjestiti u životni kontekst služitelja Riječi, jer je njihova služba utjelovljena u konkretni život i predstavlja konkretne izazove. Drugo, ekshortaciju bi trebalo temeljiti na detaljnoj ekspoziciji, jer su služitelji Riječi vični argumentiranju i neće slijediti neutemeljene pobude. Treće, ekshortaciju bi trebalo iznositi u povijesno-spasenjskoj perspektivi, jer je služba Riječi dio povijesti spasenja i taj kontekst očituje važnost službe Riječi. Četvrto, ekshortacija bi trebala voditi računa o kompletnoj osobnosti služitelja Riječi, jer su oni ljudi koji traže dubinska rješenja i kompletne odgovore.

U drugom dijelu studije (2.) proučavanje Timotejeva lika u 2 Tim 1,6-14 otkrilo je da Timotej predstavlja model služitelja Riječi, a ne model crkvenog upravitelja. Timotej je predstavljen kao nasljednik Pavla u jedincatoj službi navjestitelja, apostola i učitelja evanđelja (2 Tim 1,10c-11). Za tu službu Timoteja je odabrao Bog, dajući mu karizmu (2 Tim 1,6a), tj. potrebna očitovanja Duha (2 Tim 1,7), a Pavao ga je javno priznao kao svog nasljednika, polažući na njega ruke (2 Tim 1,6b). Budući da je Timotejeva služba u 2 Tim 1,6-14 isključivo služba Riječi, u Timoteju se mogu prepoznati svi oni koji su na bilo koji način uključeni u navještaj Riječi i svi oni koji se osjećaju pozvani naviještati Riječ. Tomu mnoštvu stvarnih i potencijalnih služitelja Riječi odlomak u 2 Tim 1,6-14 daje poučak o autentičnom služitelju Riječi.

Prema 2 Tim 1,6 osnovna značajka autentičnog služitelja Riječi jest karizma (2.1.). Autentični služitelj Riječi nije osoba koja profesionalno služi Riječi, nego osoba koja ima karizmu Riječi. Budući da je u praksi teško razlikovati profesionalca od karizmatika Pavlova tipa (usp. 1 Kor 12), u 2 Tim 1,7-8 opisane su osnovne značajke autentičnog služitelja Riječi (2.2.). I da ne bi bilo nikakve zabune, indikativ i imperativ autentičnog služitelja Riječi (2 Tim 1,7b.8b; 2.2.1) ocrtani su na negativu formalnog služitelja Riječi (2 Tim 1,7a.8a; 2.2.2.). Povezivanje ključnih tvrd-

nji u 2 Tim 1,7-8 s njihovim literarnim i povijesnim kontekstom, u kojem nije bilo osporavano evanđelje, nego Pavlovo evanđelje, otkrilo je da pogreške formalnog služitelja Riječi nisu ni banalne ni očite, kako se može činiti na prvi pogled.

Prema 2 Tim 1,7a.8b formalni služitelj Riječi nije plašljiva i sramežljiva osoba, nego diplomat i konformist. On vodi računa o javnome mnijenju i ne izgovara onu Riječ koja će izazvati protivljenje. I on ne postupa tako jer mu nije stalo do služenja Riječi. On postupa tako jer drukčije ne zna. On postupa tako jer nema karizmu. Nasuprot formalnom služitelju stoji autentični služitelj Riječi. Prema 2 Tim 1,7b.8b autentični služitelj primio je „Duha snage, ljubavi i razbora“, te ne sputava protivnu Riječ, nego izlaže sebe poradi Riječi u skladu s primljenom karizmom. On *hrabro* naviješta protivnu Riječ premda ga ona vodi u progonstvo i osamljenost. On slušateljima iskazuje *ljubav* ne ljubaznim, nego istinitim govorom. On u navještaju *razborito* prosuđuje kako Riječ može donijeti plod, a ne kako se može očuvati ili uspostaviti diplomatski mir. I što je najvažnije, autentični služitelj Riječi ne postupa tako jer se trudi biti dobar služitelj Riječi. On postupa tako jer drukčije ne može. On postupa tako jer ga njegova unutarnja struktura sili da slijedi dinamiku spasonosne Riječi (usp. Jer 20,8). On postupa tako jer ima karizmu.

Služba Riječi jest karizma koju Bog daje pojedincu za dobro Crkve i tu bi karizmu odgovorne osobe u Crkvi trebale prepoznati i priznati, kao što je učinio Pavao polaganjem ruku na Timoteja. Crkveno priznanje karizme Riječi obično se povezuje sa službenim oblicima svećeničkog ređenja i kanonske misije, no slučaj Pavla i Timoteja pokazuje da ti službeni oblicu ne iscrpljuju sve mogućnosti. Pavlovo polaganje ruku na Timoteja nije bilo dio uobičajenog ministerijalnog ređenja, nego izvan-redna gesta za izvan-redno nasljedstvo u službi Riječi (usp. 2.1.). A za te izvan-redne geste izvan-rednih nasljedstava u Crkvi zaduženi su svi oni koji imaju izvan-redne karizme. Naravni kontekst izvan-rednih priznanja karizme Riječi trebala bi biti, primjerice, teološka učilišta. Kod izbora osoba za specijalizaciju u nekoj teološkoj grani ne bi trebali odlučivati praktični i diplomatski kriteriji, nego kriterij karizme. To je iznimno važno, jer zanemarivanje nečije karizme čini dva zla. S jedne strane, onemogućuje se karizmi, koju je Bog dao nekome za dobro Crkve, da se razvije i ostvari predviđeno dobro u Crkvi. S druge strane, služba se povjerava osobi koju Bog nije obdario potrebnom karizmom i koja uza svu

dobru volju ne može dati Crkvi ono što nema. Ta osoba može u svojim mogućnostima izvršiti zadaću koju su joj povjerili ljudi, ali ta osoba ne može izvršiti zadaću koju je Bog imao na umu i koja je potrebna Crkvi.

Razlika između profesionalnih i autentičnih služitelja Riječi nije na prvu vidljiva, ali je enormna. To ilustrira primjer starozavjetnih skupina proroka. Službeni proroci imali su utjecaja u svim sferama života, a pravi proroci, koji su uglavnom imali malen ili nikakav utjecaj u društvu, mijenjali su povijest. Povijest je pokazala. Bog gleda daleko u budućnost i šalje Crkvi ljude s karizmom Riječi koja Crkvi treba, a izvan-redni ljudi u Crkvi pozvani su te karizme priznati. I to nije sekundarna, manje bitna stvar. Ta izvan-redna priznanja karizmi od primarne su crkvene važnosti, jer o njima ovisi hoće li Crkva imati utjecaja u svim sferama života ili će mijenjati povijest.

LESSON TO THE SERVANTS OF THE WORD IN 2 TIM 1,6-14

Summary

The study explores Paul's exhortation to Timothy in 2 Tim 1,6-14 as a practical lesson to the servants of the Word. The first part of the study (1.) examines the literary setting, structure and rhetoric of 2 Tim 1,6-14, it detects the reasons which make the exhortation compelling, and it deduces practical lessons for the formulation of the exhortation to the servants of the Word: it has to be placed in the servants' life setting (1.1.), based upon a detailed exposition (1.2.) and contain salvific facts which influence the entire personality of the servants (1.3.). The second part of the study (2.) observes the figure of Timothy and shows that he, as Paul's successor in a unique service, is given as a model of the servants of the Word, not the church leaders (2.1.). The analysis of Paul's reminder to Timothy in 2 Tim 1,6-8 discloses the fundamental characteristic of the authentic servant of the Word, which distinguishes him from the formal servant and is evident only in the situation of the proclamation of the contested Word. The authentic servant has a charisma from God, so he follows the dynamic of the Word and exposes himself on behalf of the contested Word for the salvation of others (2.2.2.). The formal servant does not have the charisma, so he follows the human logic and

holds back the contested Word (2.2.1.). The conclusion of the study summarizes the results and points out the importance of the ecclesiastic recognition of the charisma of the Word, which can be articulated in various ways, formal and informal.

Key words: 2 Tim 1,6-14, exhortation, servant of the Word, charisma, Spirit, imposition of the hands